

Daarmee heeft het „tot geloof“ zich ontpopt in een praegnantie die het aanvankelijk nog niet te zien gaf. Het blijkt niet minder in te houden, dan dat de heidenen bij God op de eerste plaats zijn gekomen en de Joden op de tweede. Dat wil dus zeggen, dat de Heere nu de erfenis onder Zijn twee kinderen precies andersom gaat verdeelen dan oudtijds (vgl. Deut. 32:8).

Maar kan God dan zo maar Israël, dat toch de oudste brieven heeft en daarmee ook nadrukkelijk zwaait, negeren? Hoe kan de Heere Zijn eerstegeborene passeeren?

„Wel“, zegt Paulus, „dat is zoo de stijl van Gods verkiezing. Zie maar naar de tent van Izaak. Ook daar draagt de Heere de rechten, aan eerstgeboorte verbonden, over op den tweeden zoon!“

De soevereine omkeering van de historisch gegeven orde, door den Heere toegepast bij den aanvang van Israël's eigen geschiedenis, ziet Paulus als de verklaring van het „tot geloof“, zooals het hem te prediken is opgedragen, en dat zijn volksgenooten zoo revolutionair vinden.

En nu alweer: men moet Gode niets ongerijmds toeschrijven. Hij heeft Ezau niet uitgesloten van de zaligheid. Het gaat bij Ezau niet om den „eeuwigen staat“ van een persoon, maar om de historische (en tijdelijke) plaats van een volk. En zoo ook nu: God heeft Israël niet zonder meer verstooten (Rom. 11:1, 2), maar toont Zich zelfs juist in de toebereiding van heidenen tot hún behoud genegen.<sup>2)</sup>

Alleen maar: evenals Ezau zijn plaats moest kennen als mindere van Jacob, evenzoo moet Israël zich voortaan scharen achter de heidenen.

Paulus heeft zijn broeders naar het vleesch harde dingen gezegd, maar tegelijk ook heerlijk woorden aan het adres van de geloovige heidenen.

Welk resultaat heeft dit gehad?

Het valt eenigermate na te gaan. De ongehoorzaam in Judea (vgl. 15:31) mogen dan dezen brief al niet gelezen hebben, van Paulus' hier uiteengezette standpunt waren ze wel op de hoogte. Deze Hebreërs hebben wel in den wind geslagen de vermaning die tot hen als zonen van ouds (vgl. Hebr. 12:5) kwam, om niet te blijven hangen aan het Jeruzalem-van-nu, dat dienstbaar is met haar kinderen (Gal. 4:25); om niet door hun reactie op Gods verkiezing van de heidenen te vervallen in de zonde van Ezau (vgl. Hebr. 12:16); maar om zich te laten vergaderen tot het Jeruzalem-van-boven, dat aller moeder — óók de hunne — wil zijn (Gal. 4:26); om acht te geven op de verandering der tijden en zich niet meer te wanen aan den voet van den Sinai (vgl. Hebr. 12:18—21), maar in de gemeente die Paulus uit de heidenen vergaderde (in dienst van Christus) te begroeten de eerstgeborenen van den Nieuwen Dag (vss 22—24).

Want Paulus' vrees uit Rom. 15:31 blijkt niet ongegrond. Hij wordt gevangen genomen en men hoort zijn verdediging niet meer aan, zoodra hij over zijn zending tot de heidenen begint (Hand. 22:21, 22).

Dat was erg!

Maar is het niet even erg, dat wij, wie (als heidenen-van-ouds) de verkiezing als een heerlijk en zeker voorrecht hier wordt voorgelaten, met dit prachtige Schriftgedeelte vaak niet anders hebben gedaan dan er dogmatische theorieën in leggen, volgens welke het toch maar altijd de vraag blijft, ook al heb je de belofte, of je wel verkoren bent?

Of dan de dankbare erkenning, dat wij verkoren zijn, geen zorgeloze en goddelooze mensen kweekt? Het moest geen vraag zijn, waar daarin immers enkel de Schrift wordt nagesproken. Maar wil men het bewijzen: lees dan dezen brief niet half, maar helemaal. Want Paulus zegt ons ook in het vervolg, dat de tijd van onze verkiezing afloopt, wanneer God Zich nogmaals tot Zijn oude volk zal wenden (vgl. 11:25, 26). En dit besef, dat het nu nog de tijd van het welbehagen is, drijft er juist toe, dezen dag der zaligheid waar te nemen, opdat we niet tevergeefs de genade der verkiezing ontvangen hebben (vgl. 2 Cor. 6:1, 2).

En daarom: de openbaring der verkiezing heeft niets van de aankondiging van een fatum, veel meer van het stellen van een ultimatum.

Groningen.

D. HOLWERDA.

als die van Carl Hesedamm (Der Römerbrief beurtheilt und gedeutet, Erlangen-Leipzig 1891; men zie vooral de „klipkaart“ op pag. 14), maar krijgen we ook positief bewondering voor de prachtige en grootsche harmonie van dit werk des Geestes.

<sup>2)</sup> Dit heb ik nader trachten toe te lichten in de 19de schets van het bundeltje „O Diepte des Rijkdoms“.

## GRONINGER Brieven

Amice frater.

Goethe leefde in dagen, die in veel gelijken op onze tijd.

Na schrikkelijke jaren van revolutie en oorlogen, de vrucht van de aanvaarding der ongeloofttheorieën, toen de boosheid der menschen zich had uitgemaakt, verhiel de humanist zich weer, poehend op de goed-

heid van den mensch, en zijn kracht zichzelf te verlossen.

Daarom is inzonderheid zijn Faust leerzaam.

Want wij hebben ergere uitpattingen en ellenden beleefd, maar de hoogmoed van den humanistischen mensch, die thans het liberalistisch geweld voor het socialistische verwisselde, klom hooger nog dan ooit.

Wat hij in den kleinen kring der enkele natien niet kan verrichten, zal thans in een vereenigd Europa en straks in een wereldeenheid zeer goed kunnen geschieden. En zelfs uit antirevolutionairen kring vernemen wij, dat wij Europeesch, en in den kring der valsche kerk, dat wij oecumenisch moeten leeren denken.

De „Raad van Europa“ heeft opnieuw de „mensenrechten“ vastgesteld, maar nog in beraad gehouden het achtste gebod een der grondslagen van het economisch leven; en het recht der ouders, om de opvoeding van hun kinderen te bepalen, wat verwerping van het vijfde gebod beteekent.

Het moet wat wennen, leert ons „Trouw“, en dat zal wel waar zijn.

De Christelijk-historische afgevaardigde in Straatsburg vond de verheerlijking van een Voltaire door den voorzitter Herriot alleen maar stootend voor de Roomschen, een kleine oneffenheid. Men kan hieruit afleiden, hoe zwak de stem is geweest van diegenen, die de christelijke beginselen daar behoorden te belijden.

Goethe teekent ons nu de verwarring van zijn tijd. Hij heeft de menschheid, als zoovele hooggevoelende humanistische wijzen, zijn verachting en hoon niet gespaard. Hij zei eens: ik zie den tijd komen, waarin God geen vreugde meer aan de menschheid zal hebben, en Hij haar andermaal, weer eens, zal moeten verdoen om een nieuwe schepping er voor in de plaats te stellen.

Dit spreken bewijst ons in welke heldensche gedachtenwereld Goethe leefde; hier niet eens de Grieksche wijsheid, maar die van de Babyloniërs en Perzen. Wie weten wil, wat dit zegt, moet maar eens goed bestudeeren de pas uitgekomen vierde aflevering van het tweede deel van prof. Schilder's „Heidelbergschen Catechismus“, als hij, tegenover de beschuldiging van het „rechtlijnig denken“, de Oostersche wereldbeschouwing teekent van den steeds doorgaanden, zich steeds weer repeteerenden cirkelgang, de cyclustheologie, waarin de wezenlijke werelden steeds weer opkomen uit de oerzee, en straks daarin ook weer verzinken.

Goethe geloofde den strijd tusschen chaos en kosmos, de eeuwige tegenstelling van het booze en het goede, het donker en het licht.

In den revolutietijd en ook daarna scheen de boosheid der menschen te overheerschen. Dit teekent Goethe in den Walpurgisnacht, — de nacht van 30 April op 1 Mei —, als, naar het heldensch volksgeloof, de duivel met zijn heksen feest viert op den Blocksberg.

In de dagen van Hitler's gelukten greep naar de macht, werd ik op een vakantieverblijf in Duitschland een uur lang onderhouden door een der Nazigrootten in die buurt, die mij vertelde hoe hij had bepaald, dat op de scholen en door de moeders aan de kinderen niet meer uit den Bijbel, doch veel van dien Blocksberg en zijn heksenwereld — oud Germaansche wijsheid, zei hij — moest worden verteld.

Nu, het Deutsche volk en Europa heeft wel weer een Walpurgisnacht beleefd en Goethe zag dat duivelswerk nog lustig gaande na de toenmalige vrijmaking.

Das drängt und stößt, das rutscht und klappert! Das zischt und quiert, das zieht und plappert! Das leuchtet, sprüht und stinkt und brennt.....

Van „klappern“ — reclamemaken — en „plappern“ — babbelen — gesproken, beleven wij er in onze dagen niet veel van? Men denke slechts aan de vele wereld- en oecumenische congressen en synoden, of aan den Raad van Europa en zoo.

Teekenend ook voor onzen tijd is het optreden van Faust en zijn duivelschen verleider aan het hof des keizers, die door zijn spijlucht en zucht tot vermaak zijn volk op den rand van het bankroet bracht. De nar des keizers is, naar men meent, op de trap verongelukt, en de duivel dient zich nu bij den vorst als nar aan.

Alles klaagt aan het hof over geldgebrek, maar dan wijst Mefistofeles den keizer zoo welsprekend op de schatten, die in de aarde schuilen, dat deze wel aanstonds aan het graven zou gaan.

Dit is niet noodig, zegt Mefistofeles, en hij bewerkt daarna, dat in de maskerade, die volgt, en waarin de keizer Pan verbeeldt, die de wereld algeheel beheerscht, een wet wordt onderteekend, die het papiergeld in plaats van het harde geld verordent. En direct daarop wordt het hof en het volk overstromd met de papieren, die alleen maar waarde zullen hebben; en er is een groote rijkdom allerwege, die tot allerlei uitpatting aanleiding geeft. De staat schijnt gered met dat valsche geld, zooals Mefistofeles later spottend zegt. Het wordt een wilde wereld, en wij hooren maar van twee verstandige lieden: de Bannerheer, die met dat valsche geld zijn hypotheek aflaat en de teruggekeerde nar, die er een kasteel, weiden en vee voor koopt.

De duivel zegt dan tenslotte: en wie twijfelt nu nog aan het verstand des narren?

Maar op dien tijd volgt natuurlijk groote ellende, een tegenkeizer staat op, en Mefistofeles raadt tot den oorlog, dien hij beheerscht en wint.

Adolf Trendelenburg, die in 1921 een verklaring

van Goethe's Faust uitgaf, zegt: hebben wij Duitschers nu niet ondervonden wat dat papiergeld, met de inflatie tengevolge, voor een volk beteekent?

En wij mogen wel eens bedenken, waarheen ook nu die staatspapiermolen ons zal voeren. Onze minister van financiën mag Goethe's Faust wel eens goed bestudeeren. Vooral deze keizerscène.

Ik doe uit den Faust hier en daar slechts een greep. En wijs nu op Goethe's misbruik der Heilige Schrift.

Goethe werd opgevoed in een piëtistisch huisgezin, waar de vroomheid een zeer mystiek karakter droeg. Later in Frankfurt, waar het piëtisme met de magie druk beoefend werd, ook door de vrome Jonkv. von Kletterer, sprak Goethe zelfs van zijn bekeering. Wie kent niet zijn bekentenissen van een schoone ziel?

Maar als zijn vrienden hem waarschuwen tegen Pelagius, verklaart hij, dat diens leer hem zeer wel lijkt. De mensch is goed.

Goethe heeft het Woord des Heeren leeren kennen, maar hij ergert zich aan den Bijbel. Hij ergert zich aan den Christus der Schriften. Hij spreekt van God, en bedoelt het hoogere van den mensch. En God is liefde zegt hij. God wil geen bloed. En moge de kerk verdoemen, en op aarde de duivel heerschen, in den hemel vergeeft God alle kwaad na kleine boete.

Het misbruik, dat Goethe van de Schrift maakt is zeer ergelijk en het verbaast mij, dat J. H. Gunning Jr, die Goethe's Faust hoog verheft, in zijn Fauststudie geenerlei blijk geeft zich daaraan te hebben gestooten.

Ik wil een paar voorbeelden noemen.

Daar was in Goethe's dagen een strijd onder de geleerden over het ontstaan der wereld. Daar waren Vulcanisten, die aan het vuur en geweldige catastrofes dachten, en Neptunisten, die een meer zachte, geleidelijke ontwikkeling voorstonden. Goethe voegde zich het liefst bij laatstgenoemden. En hij drijft den spot met de Vulcanisten. Hij laat de leer der Vulcanisten steunen door des duivels satyre. Mefistofeles vertelt, dat hij bij de schepping is geweest en dat God de duivelen in de aarde had opgesloten, maar die duivelen begonnen zoo te hoesten, dat de aardkorst spleet en zij konden opstijgen hoog in de lucht. En bij zulk een spot wordt nu gezegd: het geheimenis is ons later verklaard. Nl. in Efeze 6:12: „Want wij hebben den strijd niet tegen vleesch en bloed, maar tegen de geweldhebbers der wereld, der duisternis dezer eeuw, tegen de geestelijke boosheden in de lucht“.

Dat is Goethe's humor, zegt Trendelenburg.

Het is een vreeselijk misbruik der Schrift.

En erger is nog, wat de dichter aandurft, als hij Mefistofeles den krijg doet leiden, die daartoe drie geweldigen oproept tot hulp; drie wezens met ruwe oermenschenkracht.

Die geweldigen zijn dan de drie helden Davids van 2 Samuel 23:8, die in de vertaling van Luther heeten: Jasbeam, Eleasar en Samma. Goethe noemt den eersten Rausebold, gierig naar menschenbloed, den tweeden Habebald, gierig naar geld, den derden Haltefest, die het verkregene weet vast te houden.

Maar nog erger wordt het, als dan die Haltefest de tent van den overwonnen tegenkeizer gaat berooven en dan tot zijn hulp heeft een lichtekooi Eilebeute. Hier wordt toch gezinspeeld op Jesaja 8, waar de profet profeteert van de roede der Assyriërs, waarmede Israël zal worden getuchtigd. De naam Eilebeute is ontleend aan Luther's vertaling. Jesaja zal toch zijn zoon die hem geboren zal worden, noemen Maher schalal chaz bas — zooals onze statenvertaling het zegt.

Prof. Ridderbos vertaalt dit als: Spoedig roof — jlijngs buit.

Ik sprak van Gunning's studie over Goethe's Faust, eigenlijk een verheerlijking, die ons doet zien hoeveel heidensche filosofie er school in Schleiermacher's leer; in de ethische dwalingen.

Goethe geloofde in de schoonheid, het aesthetische, en dat is wel heel mooi en goed, maar, zegt Gunning, daar moet dan nog het zedelijke bij en dan is alles waar. Als het uit het natuurlijke maar in het geestelijke wordt overgezet.

„Er is tweërlei levensrichting, de aesthetische en de zedelijke. Goethe, gelijk hij in den Faust zich teekent, behoort tot de eerste. De tweede, zoo zij waarlijk gevolgd wordt, neemt de eerste gereinigd in zich op. Daarom is Goethe's Faust een heerlijke profetie van de volle waarheid“.

Maar nu moeten wij toch letten op het eind van het Faust-drama. Het is ongetwijfeld een van de geweldigste werken van den menschelijken geest. Met een verleidelijke schoonheid menigmaal, die vele harten heeft getroffen en — verleid.

Maar Faust krijgt ten slotte de gelegenheid de wereld te bouwen, die hij winnen wil. Hij ontvangt als loon voor zijn hulp in den oorlog, dien de keizer door satanische kunsten winnen mocht — wat, en dit teekent Goethe's verhouding tot de Roomsche kerk, door den bisschop wel wordt afgekeurd, maar zóó, dat hij uit de boete des keizers daarover zooveel mogelijk stoffelijke winst voor de kerk trekt —, een breed strand ter bebouwing. Hij bereikt veel, maar een kapelletje van een paar eenvoudige lieden staat hem in den weg. Hij wil dat terreintje koopen, maar als dat niet lukt kunnen de duivelen het vernielen.

Herhaling, zegt Goethe, van de historie van Naboths wijngaard.

Faust wordt er voor gestraft met blindheid. Maar de honderdjarige geeft zich niet. Trotsch verheft hij

zich. Hij zal zijn werk voortzetten en zegevierden. Daarna sterft hij, maar als de duivel meent hem nu als zekere prooi te hebben, voeren engelen de ziel van Faust de hemelen door tot zij eindelijk in het goddelijke versmelt.

En dat is altijd weer Goethe, en met hem de humanist van deze eeuw.

Met hartelijke groeten en heilbede, uw toegewogen

MARNIX.

## PERSSCHOUW

### HET SYNODALE ANTWOORD OP HET STUK DER STUDENTEN.

In „Polemios“ geven de H.H. Buys, Dijksterhuis, v. d. Fliert, de Hoog, Hoogendijk, v. d. Hout, v. d. Kerk, v. d. Kraan, v. Riessen een beschouwing over het antwoord, dat ze van hun synode kregen. Ze zijn blij, dat er aan hun stuk aandacht besteed is. Maar:

Echter, de kritiek die de Synode geuit heeft op de andere punten van het adres, namelijk dat het hier zou gelden een „tendentieus kenschetsing“ van de studentenmentaliteit, en dat „de 31“ geponeerd zouden hebben dat „de trouw aan de belijdenis alleen nog gevonden zou worden bij de Geref. Kerken (onderh. art. 31 K.O.) of sterk met hen sympathiserende studenten“, berust op een onjuiste weergave der feiten.

Het gaat om het vraagstuk van kennis en handhaving der Gereformeerde belijdenis. En juist hier nu is sprake van een confessionele band met vele vrijgemaakten, welke band niet gevoeld wordt met het merendeel onzer studenten. Daarmede werd dus niet gesteld dat trouw aan de confessie uitsluitend voor zou komen bij de vrijgemaakte studenten, terwijl omgekeerd deze trouw volledig zou ontbreken bij de Synodale studenten. Wel werd in het adres vastgesteld, en wij doen het hiermede nogmaals, en het spijt ons dit te moeten zeggen, dat veelal onze studenten achter staan bij de Vrijgemaakten in kennis van Bijbel en belijdenis bij aankomst aan de Universiteit. Dit is eveneens het geval waar het geldt een uitkomen en staan voor de Gereformeerde beginselen als deze van binnen uit of van buiten af bedreigd en aangevallen worden.

#### Zij wilden doen

waken, dat niet steeds meer het eigenlijke Gereformeerde verloren gaat ten koste van allerlei nieuwe theorieën, die aanvankelijk aantrekkelijk en niet gevaarlijk schijnen, maar uiteindelijk de Gereformeerde leer volkomen ondergraven.

Juist daarom spijt het ons zo, dat de Synode de in het adres genoemde feiten heeft afgewezen, want dit is een teken voor ons, dat hier nog van grote begripsverwarring sprake is en dat reeds het waarden der feiten verschillend is. Dat is ook gebleken uit de artikelen van de hoogleraren Ridderbos en Berkouwer in het „Gereformeerd Weekblad“ van 2, 9, 23 en 30 September j.l. Wij zijn niet klaar met te stellen dat de toestand in dit adres getekend generaliserend is. Wij kunnen de kerkcheuring niet noemen een afzonderlijk verschijnsel, naast b.v. de steeds toenemende invloed van Barth, de verzwakking van het getuigend confessioneel karakter van de Vrije Universiteit en alle andere punten in het adres genoemd, aan de Synode mondeling in details toegelicht.

Wij erkennen dat er altijd incidentele fouten gemaakt kunnen worden. Maar het is niet op deze fouten dat wij bijzonder sterk de nadruk willen leggen. Deze incidentele fouten kenmerkend achtend voor het geheel, dat ware generaliseren. Wij stellen juist andersom (dus niet generaliserend) enkele zichtbare symptomen in het dagelijks leven (in het adres aan de Synode ter kennis gebracht) waar uit blijkt het achter die symptomen liggend algemeen, algemeen verslappen in Gereformeerde levenshouding.

Het is van uit dit generaal verval dat de Kerkcheuring gezien moet worden (nog afgezien van de rechtskwestie, die ons inzien duidelijk ligt).

Het is van hieruit dat wij de geringe kennis en de geringe overtuiging bij de jeugd moeten bezien, alsmede de toestand in de Kerk en in vele gezinnen. Zo

wordt veel duidelijk wat voorheen misschien duister was.

Hoe moedgevend is ook dit:

Wij willen hier uitdrukkelijk verklaren, dat wij in deze tijd van confessionele inzinking rondom het leerstuk der Kerk teruggevonden hebben wat ons aller confessie uitsprekt in de artikelen 27—29 der Nederlandse Geloofs-Belijdenis over de ware en de valse Kerk. Juist omdat wij een algemene schets wilden geven hebben wij vermeden teveel in details af te dalen. Maar voor zo ver wij feiten genoemd hebben zijn deze naar onze stellige overtuiging noch door de hoogleraren met wie wij samenspraken, noch door de officiële Commissie van de Synode, noch op de publieke zitting van de Generale Synode weerlegd of ontzenuwd.

Inzake de z.g. studentenpredikanten:

In het adres is kortelings aangegeven ons standpunt ten aanzien van enige met name genoemde studentenpredikanten. Niet ongeargumenteerd, want wij boden desgewenst nadere mondelinge toelichting aan. Metterdaad is bij de samensprekingen met hoogleraren en op Commissievergaderingen ter Synode aan de hand van de feiten toelichting gegeven. Op de door ons gesignaleerde punten hebben wij noch van de hoogleraren, noch van de leden der Commissie ook maar iets ter verdediging van de door ons genoemde studentenpredikanten vernomen. Nochtans is de mening der Synode, dat wij ongeargumenteerd de goede naam en de goede eer van de genoemde studentenpredikanten hebben aangetast, terwijl de Synode op geen enkel door ons genoemd punt is ingegaan. Vanzelfsprekend lag het niet in de bedoeling om de goede naam der studentenpredikanten aan te tasten, maar juist om generaliseren te voorkomen, moesten wij wel enige feiten noemen, en deze feiten zijn niet weerlegd. Wij betreuren het zeer, dat de Synode zonder in te gaan op de vraag of het door ons gestelde juist was, het doet voorkomen alsof wij de goede naam en eer van bepaalde studentenpredikanten wilden aantasten.

Inzake de vrijgemaakten:

Ook aan onze verhouding tot de Vrijgemaakten heeft de Synode aandacht besteed. De Synode spreekt als haar oordeel uit, dat wij nagenoeg critiekloos staan tegenover alles wat van vrijgemaakte zijde geponeerd wordt. Wij zijn verwonderd en teleurgesteld, dat de Synode niet precies andersom geraageerd heeft, namelijk, dat wij wel kritiek hebben. Dit is aan de Synode bij de toelichtende besprekingen medegedeeld en is reeds te lezen in het adres zelf. Onder meer om zulke uitspraken te weerleggen achten wij publicatie van het adres noodzakelijk.

En eindelijk inzake de rechtskrenking van 1944 en daarna:

Ten slotte betreuren wij het antwoord op punt drie van het Adres, onder welk punt behandeld worden de leerbeslissingen en schorsingen. Wij begrijpen ten volle dat de Synode thans nog geen uitspraak heeft kunnen doen over de leerbeslissingen omdat Commissie 1 deze nog behandelt. Maar juist dan is deze afkeuring van de zijde der Synode praematuur, vooral daar ook deze afkeuring geschiedt zonder enig argument tegen ons in te brengen.

Men zal uit dit alles verstaan, dat het antwoord van de Synode ons verre van bevredigd heeft. Want hoe wel wij verheugd zijn, dat de Synode zich bereid heeft verklaard met ons samen te spreken en toegezegd heeft dat in de toekomst nog te willen doen, blijkt uit het antwoord van de Synode duidelijk, dat de Synode juist de concrete feiten die wij ter sprake brachten totaal anders waardeert dan wij deze menen te onderkennen.

Ook wij meenen, dat het antwoord der synode onzakelijk en ontwijkend was. Haar eenige antwoord was: Polman! K. S.

## KERKNIEUWS

Beroepen te:

Leerdaam en Meppel, J. Kok te Noordbergum.  
Oudezaal-Glanerbrug en Blij, J. v. d. Zwaag te Buitenvoort.

De HEERE verrijkte ons in Zijn genade met een derde zoon  
**CORNELIS SEAKLE.**

C. v. d. WAAL, v.d.m.  
A. M. v. d. WAAL—  
RAHERS.

Sneek, 22 October 1949.

't Is een lange reis  
naar STADSKANAAL.

Honderden jonge gezinnen zijn blij dat ze het gedaan hebben. Daardoor hebben ze een woninginrichting, waarover ze na jaren gebruik ook nog zeer tevreden zijn.

Desverlangd komen we vooraf even met U praten. U kunt dan in één dag alles afdoen.

**Gebr. Zwartsenberg**  
C.V.

Woninginrichting — Kledingmagazijnen  
TELEF. 56 - STADSKANAAL.

Voor de studiemanden:

## VRIJ POLITIEK TRACTAAT

(Tekening van enige gevaren, waarmee het Westerse libertinisme de Christenen bedreigt)

door Dr A. J. VERBRUGH, Ds K. DROST en W. VREEKEN

Prijs gebonden f 4.90

Te bestellen bij de boekhandelaar, of rechtstreeks bij de uitgever:  
**GUIDO DE BRES - POSTBUS 138 - DEN HAAG - GIRO 334800**

### Boekbinderij VAN KUIJK

Voor al Uw Bindwerk.  
Reformatie . . . . f 3.—  
Catechismus . . . . f 2.—  
Godsopenbaring . . . . f 2.—

Zalmstraat 1 - Scheveningen

TE KOOP AANGEBODEN:

„ARCHIEFSTUKKEN  
betreffende de  
Afscheiding van 1834“

bewerkt door Dr F. L. BOS, 4 delen, nieuw. Matige prijs. Brieven onder No. 473, Bureau „De Reformatie“ te Goes.

Adverteert in dit blad!

Bedankt voor:

Opende-Surhuisterveen, I. van Til te Hoek.

— AFSCHIED EN INTREDE:

CAND. H. D. VAN HERKSEN is voornemens 6 Nov. a.s. intrede te doen te Onnen (Gr.) na bevestiging door Ds C. Stam te Ermelo.

CAND. G. ROUKEMA is voornemens 30 Oct. a.s. zijn intrede te doen te Ede, na bevestiging door zijn broer, Ds A. B. Roukema te Spakenburg.

DS TH. HOFF te Grootegast hoopt 6 Nov. afscheid te nemen van zijn gemeente, en Donderdagavond 17 Nov. zijn intrede te doen te Loenen a. d. Vecht, na in denzelfden dienst bevestigd te zijn door Ds J. F. Wijnhoud te Breukelen.

— ALBLASSERDAM. Adres Diaconie: A. Gort, Cortegene 11, Alblasserdam.

— NIJKERK. Adres Kerkeraad: C. C. de Vries, Langestraat 35, Tel. 473.

— BUITENZORG. Adres Kerkeraad: G. H. Arnold, Tjibdenkweg 19, Buitenzorg.

— DS A. H. ALGRA te Waardhuizen woont thans: Stenen Heul, post Rijswijk (N.-Br.).

— DS D. K. WIELENGA te Rotterdam-Centrum is verhuisd naar Lumeijstraat 26a. Het telefoonnummer blijft 81876.

— CAND. P. VELDSTRA, beroepen pred. te Kantens, woont vanaf 1 Nov. a.s. Pastorieweg 137<sup>13</sup> te Kantens.

— PREEKCONSENT. De kerkeraad van Enschede besloot in verband met het preekconsent van studenten aan de classis het volgende voor te leggen:

„De classis Enschede spreekt uit bereid te zijn aan de studenten van de Theol. Hoogeschool te Kampen, die minstens in hun vierde studiejaar zijn, indien daartoe een verzoek wordt ingediend, na een colloquium een preekconsent te verlenen binnen het ressort der classis“.

— FRIESLAND'S ZUID-WESTHOEK. Ds C. v. d. Waal van Sneek schrijft in Gron. Kerkbode o.a.:

Bij de Gereformeerde Kerk van Sneek wonen heden al de Gereformeerden in den Z.-W.hoek in; zij die in Bolsward, Koudum, Workum, Woudsend, Terzool, enz. wonen.

Toch is hun gezamenlijke aantal met de leden uit Sneek slechts iets meer dan 100. Wanneer bedacht wordt, dat in hetzelfde gebied, dat bijna even groot is als de N.O.P., meer dan 12000 synodalen wonen en plm. 25 gebonden kerken zijn, dan beseft men welk een verdwijnend kleine minderheid de Gereformeerden in den Z.-W.hoek vormen. De historie herhaalt zich hier. In: Archiefstukken betreffende de Afscheiding van 1834, bewerkt door dr F. L. Bos, staat in deel IV, blz. 170, een statistiek over de Afscheidenen in hetzelfde gebied in 1838. Voor Sneek worden er 20 opgegeven, „meest geringe lieden“, aldus schrijft de Hervormde inquisiteur Janssen, „vele vrouwen, diep onkundig; geen enkele uit den eenigszins deftigen burgerstand“. Voorts worden van de dorpen uit de omgeving nog eenige getallen Afscheidenen genoemd, varieerende tusschen 8 en 1. Wat dat betreft blijkt er niets nieuws onder de zon te zijn. Het mag tot verheuging strekken, dat het Gereformeerde leven nog niet geheel is uitgebluscht en dat er thans, behalve te Sneek, ook te Workum en te Woudsend kerkdiensten gehouden kunnen worden. Maar begrijpelijkerwijs kunnen deze geloovigen in de Friesche diaspora onmogelijk geheel zelfstandig het in Sneek noodzakelijke bescheiden kerkgebouw, waarvoor plm. f 11.000 noodig is, bekostigen.

— CONFERENTIE VAN AMBTSDRAGERS. Op de Conferentie van Ambtsdragers uit het Zuiden, Dinsdag 1 Nov. a.s. om 11 uur in gebouw Bethel, Grobbendonckstraat, te Den Bosch te houden, hoopt Prof. C. Veenhof te spreken over: „De prediking“.

De vergadering is ook toegankelijk voor gemeenteleden, niet-ambtsdragers.

### NAGEROMEN ADVERTENTIE.

De HEERE verrijkte ons met de geboorte van een Zoon

**JACOBUS GERRIT**

J. VAN OORD  
K. VAN OORD—DAMMINGA

Lemmer, 19 Oct. 1949.  
Woonark „Zonnevaart“.

## PRIJSVERLAGING

Onderstaande uitgaven hebben wij in prijs verlaagd.

Kost nu:

**BEZET BEZIT** door Prof. Dr K. Schilder . . . . . f 3.75

**DE VRIJHEID DER EXEGESE** door Dr K. J. Popma . . . f 2.50

**EEN THEATER IN DACHAU** door Ds H. Knoop . . . . f 2.50

**VAN DEN DIENST DES WOORDS** door Dr R. Schippers f 2.50

Van deze werken hebben wij nog enkele aantallen in ons bezit. Wie deze werken nog niet heeft, bestelle spoedig. Een prachtige aanvulling van Uw bibliotheek!

Bestel bij de boekhandel of rechtstreeks bij de uitgevers

**OOSTERBAAN & LE COINTRE N.V. - GOES**  
GIRO 36000